

DR. KIRÁLYI ERNŐ

AZ ERDŐ A TÁRSADALMI JÓLÉT SZOLGÁLATÁBAN

A Föld közel egyharmadát borító erdők szerepe az emberiség történetével együtt változott. Kezdetben az ember is része volt az erdő életközösségének, táplálkozási láncának. Később — kilépve belőle — használójává vált. Magyarország erdőszete hasonló történelmi fejlődésen ment át. Az ország jelen területének a megfelelőjén az 1800-as években még közel 2,8 millió hektár erdő volt. Egy és negyed század elteltével 60 százaléka, 1,7 millió hektár esett áldozatául a lakosság élelmiszer-termelő, vízszabályozó, vasút-, falu- és város-építő igényének.

A társadalmi-gazdasági fejlődés magasabb szintjén azonban az erdőterület bővítése és az erdő többcélú hasznosítása a fő irány, és a sokcélúan használható erdő a társadalom és a közvélemény érdeklődési fókuszába kerül. Az erdő sokirányú haszna integrációt kíván, amely szervezetenként a jóléti erdőgazdálkodást kényszeríti ki. A jóléti erdőgazdálkodás az erdőt a társadalom—természet rendszer részének tekinti. Ebből következőleg az erdő helyét, szerepét, közvetlen és közvetett kapcsolati rendjét

- a természeti környezetben (ökoszféra),
- az átalakított természeti környezetben (technoszféra),
- a társadalmi-gazdasági környezetben (termelőszféra)

keresi és az erdő funkcióit ezeknek az igényeknek megfelelően alakítja és hangolja össze.

Az erdőszet feladata, hogy az erdővel, mint a társadalom rendelkezésére álló erőforrással, tartamosan gazdálkodjon. Szocialista társadalmi-gazdasági rendszerünkben minden gazdálkodásnak, így az erdőgazdálkodásnak is, egyértelműen az egész társadalom jólétét kell szolgálnia. Célunk az, hogy a hazai erdőgazdálkodás kielégítse a társadalom sokirányú, rövid távú igényeit, de egyúttal mindenképpen folyamatosan tegyen eleget az erdővel szemben elvárt, hosszú távú igényeknek. A népgazdaság mai irányítási rendszerében a közgazdasági eszközrendszer egyes elemeinek zavarai, és összhangjának eseti diszharmóniája feledteti az erdőgazdálkodás szocialista értelemben vett célját és feladatait.

Az erdőgazdálkodás semmivel nem azonosítható, különleges gazdálkodási feladat.

Nem kitermelőipar, hiszen emberi munkával az erdő rekonstruálható, bővíthető. Ökonómiai szempontból nem kezelhető csupán növénytermesztésként sem, mivel olyan hosszú a termelési folyamat, hogy a gazdálkodás általános

rendszerébe csak felhalmozásként illeszthető. Leginkább a kamatozó pénztőkével való gazdálkodáshoz lehet hasonlítani, ahol az a törekvés, hogy az alaptőke folyamatosan növekedjék, és ezáltal egyre nagyobb tőkehozadékot (kamatot) adjon, amelyet mind jobb hatékonysággal kell hasznosítani. Ez esetben tehát állandó a döntéskényszer, hogy adott időben az alaptőke vagy a hozadék növelését részesítsük-e nagyobb előnyben.

Az erdőgazdálkodás tehát kétféle megközelítésben is többcélú. Könnyű belátni, hogy a jelenlegi szükségletekhez, a piaci konjunktúrához legjobban igazodó fakitermelés, fahasznosítás lenne a mai társadalom részére az anyagi optimum. Ez azonban csak részben elégítheti ki az elvárt talaj-, víz-, levegő- és természetvédelmi követelményeket, az erdőben felüdülni vágyó ember igényeit, de nem felelhet meg annak az igénynek, hogy az erdővagyon, illetve annak hozamtermő képessége a jövő társadalma számára törés nélkül növekedjék vagy legalább fennmaradjon.

A többoldalú követelmények a társadalom egyes csoportjai részéről különböző súllyal merülnek fel az erdőszettel szemben. A népgazdaság mai sorsáért aggódó közgazdász a hatékonyságot, a versenyképességet, a piaci rugalmasságot kéri számon. A környezet- és természetvédők szorongva figyelnek minden olyan erdőszeti tevékenységet, amely a nagyobb hozam érdekében természetátalakításra irányul. Az üdülők, kirándulók bűnnek érzik minden fa kivágását, az erdőben szaporodó műszaki létesítményeket. A jövő társadalmának érdekeit féltők — jobbára a hivatástudattal átitatott erdészek — az erdővagyon maximális bővítését sürgetik, akár a mai jövedelem terhére is.

Nem könnyű adott gazdasági környezetben e sokféle igénynek eleget tenni. *Az erdészet akkor szolgálja a társadalom jólétét leginkább, ha megtalálja az összhangot az ellentmondó követelmények között.* Ehhez az erdőgazdálkodásban *különleges* jogi, közgazdasági és szervezeti eszközrendszer működtetése szükséges, amely az általános gazdasági eszközrendszerrel eltérő. Az ország erdővagyonának a népgazdaságban és a társadalmi jólétben betöltött szerepét, funkcióit, ennek megfelelően az erdőben folytatott tevékenységeket az 1961. évi, VII. törvény (ún. „Erdőtörvény”) és annak végrehajtására kiadott, 73/1981. (XII. 29.) MT. sz. rendelet határozza meg. E jogszabály előírja, hogy

az ország minden erdejében jóváhagyott, legalább tíz évre szóló, erdőállomány-gazdálkodási terv (erdőterv) szerint kell gazdálkodni.

Az erdőtervnek kiemelkedő, mással nem helyettesíthető szerepe van. Az állam a távlati erdőgazdálkodás követelményeit — a fatermesztés teljes időszakára — erdőterv keretében írja elő a gazdálkodók számára. Célja, hogy az erdők betöltsék többcélú (gazdasági, környezet- és természetvédelmi, vadászati, üdülési stb.) rendeltetésüket, az élőfakészletet bővítve újratermeljék és ezáltal a népgazdaság fában, egyéb erdei termékekben jelentkező szükségleteit hosszú távon és folyamatosan, mind nagyobb mértékben kielégítsék. Az erdőterv biztosítja az erdőtervezés és népgazdasági tervezés összhangját, kapcsolódva a népgazdaság ötéves terveihez. Az erdőtervezés legutóbb korszerűsített rendszerét 1984. január 1-től alkalmazzuk.

Az erdőterv szerinti gazdálkodást a szocialista állam erdőfelügyelete útján hajtja végre.

Tisztán kell látni, hogy a szabályozott piac mechanizmusait mind jobban érvényesítő gazdaságirányítási rendszerünkben egyre nagyobb súlya van az erdőfelügyeletnek az erdővagyon-gazdálkodásban. Az erdőt hasznosító ver-

senyző vállalatok vagyónérdekeltsége ugyanis nem elegendő az egyensúly fenntartására. Az erdőt hasznosító vállalatok, szövetkezetek tehát korlátozott versenyszférában működhetnek. A hatékonysági követelmények azonban itt sem nélkülözhetők. Tekintettel a mezőgazdasággal való környezeti rokonságra és a verseny korlátozottságára, az erdőgazdálkodás az általánostól eltérő *agrárszabályozás* rendszerében működik.

Mindezek együtt, alapvetően biztosítják, hogy az *erdőgazdálkodás eleget tudjon tenni a társadalom hosszú és rövid távra egyaránt kiható, sokrétű igényeinek.*

Az erdők sokirányú rendeltetését elsődlegesség szempontjából három csoportba soroljuk,

nevezetesen termelési, védelmi és szociális-üdülési cél. *E rendeltetés a legtöbbször összefügg egymással, nem választható szét.* Az erdők az elmúlt 25 évben rendeltetésükben jelentősen változtak.

A *védelmi célt szolgáló erdők* területe több mint háromszorosára nőtt, aránya 13,8 százalékot képvisel. 1976—1985. között pl. 7500 hektár új telepítésű környezetvédelmi erdősítést valósítottunk meg. Az elmúlt időszakban kialakult nemzeti parkok, tájvédelmi körzetek és természetvédelmi területek képezik e csoporton belül a legnagyobb arányt, amelyben a vízgyűjtők, komplex tájvédelmet szolgáló erdők, arborétumok, génrezervátumok, zöldövezeti és védőfásítások egyaránt megtalálhatók. Az erdők védelmi értékének mértékére az egész világon, így nálunk is, számítások készültek. Ezek közül kettőt említek:

- Héjj (1984) a *talajvédelmi érték* számítása szerint 20 állami erdőgazdaság erdőterülete évente 16 millió t talajt képes megőrizni. Ennek értéke 2,3 MdFt/év, azaz 2200 Ft/ha. Ugyancsak Héjj (1984) a veszélyeztetett homok- és lecsapolt területek deflációkárosodását kutatva megállapította, hogy érdeink 10,7 millió tonna deflációval veszélyeztetett talajt védenek meg *évente*, 203 millió Ft-ot, illetve 197 Ft/ha értékben.
- Papp (1986) kimutatta, hogy Szolnok, Hajdú, Szabolcs megyékben szélkifúvás miatt 1981—1985. években 28 500 hektáron (cukorrépa, mák) újratvetést kellett végrehajtani, amelynek vesztesége 326 millió Ft. Ez 8000 hektár erdősáv létesítési költségével egyenlő. Évi 40 millió Ft-os erdősáv létesítés a mezőgazdasági termésátlag növekedése és az erdőhozam alapján — hosszabb távon számolva — 1—2 éven belül megtérülő befektetést eredményez.

Joggal elmondhatjuk tehát, hogy a mezővédő erdősáv a korszerű agrártechnológia szerves részévé vált. Az agrár- és élelmiszer-termelő ágazatok jövedelemszabályozása alá tartozó üzemek támogatása keretében a meliorációs építési munkák között támogatható talajvédő cserjesáv és védőfásor létesítése is [37/1986. (X. 18.) PM—MÉM. számú rendelet]. Célszerű lenne a jövőben a melioráción kívül is okszerű megvalósítását államilag támogatni.

A *szociális és üdülési célt szolgáló erdők területe* az utóbbi 25 év alatt tízszeresére növekedett, arányuk az ország összes erdőterületéből 3,4 százalékot képvisel. Az elmúlt tíz évben 4500 hektár ilyen célú, új telepítésű erdők jó része is részben üdülési célt szolgál. Az ország erdőterületének 39 százaléka üdülőkörzetben van. A jelenleg turistaútvonalakkal feltárt erdő 222 ezer hektárt képvisel. A jövőben az erdőterületek üdülési célú felhasználása a meglévő erdők intenzívebb kihasználását és bizonyos átsorolását jelenti. A távlati országos üdülőfejlesztési koncepció szerint a szállásigény a pihenőerdő befogadó-képességének 10 százalékára becsülhető, mintegy 40 ezer férőhellyel. Ebből 30 százalék közvetlen az erdő területén, 70 százalék a településekben belül. A fejlesztés hozzávetőleg egymillió fő üdülését biztosítja évente.

Az erdők üdülési értékének meghatározására is készültek tudományos számítások. *Keresztesi* (1985) az erdei üdülés egy évi szolgáltatását 920 millió Ft-ban határozta meg, amely az állami erdők termelési értékének 10 százalékát tette ki. A magyar erdők üdülési vagyoneértékét Héjji (1983) 2,5 MdFt-ban, *Somkuti* (1984) pedig 5,2 MdFt-ra becsülte.

Az üdülőerdők gondviselője ma még nem céltudatosan meghatározott. A jövőben is az országos, üdülési célú erdőket feltétlenül a központi állami szervezet (MÉM) kezelésében kell tartani, normatívákon nyugvó állami támogatással. A helyi, megyei jelentőségű erdőknél pedig fokozatosan a helyi tanácsi érdekeltséget célszerű előtérbe helyezni és fenntartásukról is itt kell gondoskodni. Szép példái az „urbánus erdők”-nek Pécs (650 hektár), Sopron (282 hektár), Debrecen (150 hektár) városi erdei, ahol a tanács a gazda.

Az elsődlegesen termelési célt szolgáló erdők területe 1960—1981-ig 1227 ezer hektárról 1320 ezerre nőtt, arányuk pedig 93,9 százalékról 80,2 százalékra csökkent. Az ország összes erdőterülete az utóbbi 25 év folyamán, 1986-ra, mintegy 350 ezer hektárral növekedett. Az élőfakészlet jelentősen, a kitermelt fa pedig csaknem két és félszeresére, 8,5 millió bruttó köbméterre növekedett. Ez a magyar erdészek hazailag és nemzetközileg is elismert, óriási teljesítménye. Az erdővagyon mennyiségi növelése mellett az ágazat gazdasági tevékenysége is elismert. A közelmúlt és a jelen igen kedvezőtlen gazdasági környezetében az erdészeti bizonyította azt a képességét, hogy a mai társadalom jólétét eredményesen szolgálja.

A VI. ötéves terv teljesítménye tükrében elmondható:

- Az erdő a tervezett 28 ezer hektáros új telepítésű erdő helyett 35 ezer hektárral — ebből a termelőszövetkezeti szektor 25 ezer hektárral — gyarapodott. Az erdő élőfakészlete 6 százalékkal növekedett. A vagyon gyarapítását korlátozta a lassan az ország egészére kiterjedő kocsánytalan tölgy pusztulás, valamint az öt év alatt 14 ezer hektárral megnövekedett véghasználati területek felújításának az elmaradásából, befejezetlenségének elhúzódásából származó növedékvesztés. Az elmaradás pótlására intézkedések rendszerét dolgoztuk ki, célul tűzve a három éven belüli felszámolását.
- Az erdők tartamos hozamának csaknem teljes mértékű kiaknázásával az ágazat hozzájárult a nemzeti jövedelem növeléséhez. A termelési értékéből 15—20 százalék társadalmi jövedelmet képezett, erősen pozitív költségvetési egyenleggel.
- A tőkés faexportot a tervidőszak során 80 százalékkal növelte, a tőkés importot 31 százalékkal csökkentette. A tőkés reláció külkereskedelmi egyenlegét 8 milliárd Ft-tal javította az előző tervidőszakhoz képest.
- A termékszerkezet rugalmas változtatásával, a megmunkálási fok növelésével alkalmazkodott a piaci kereslethez s kielégítette a lakosság tűzifaigényeit.
- Amint már az előzőekben említettem, jelentősen bővült a környezet- és természetvédelmi erdők területe, és tartalmilag gyarapodott az üdülési célú erdők berendezettsége, s nemkülönben fokozódott a vele szemben támasztott igény és nőtt a látogatottsága.

Az erdőgazdálkodás területén az 1986. év folyamán valamennyi népgazdasági prioritás fokozottabban érvényesült. Az erdőterület 8 ezer hektárral bővült. A kitermelt erdők helyén keletkezett vágásterületek felújítása mintegy egy év alatt, 10 százalékkal növekedett, az erdőművelés minősége a rend-

kívüli aszály ellenére is érzékelhetően javult. Úgy tartjuk, hogy az erdőművelés területén kedvező változás kezdődött el.

Az erdőgazdasági ágazatban a folyóáras termelési érték növekedése meghaladta a 10 százalékot, a változatlan áras termelés bővülése 3 százalékos. Az ágazat nyeresége kb. 30 százalékkal nőtt, az élőmunka- és az eszközhatékonyság vitathatatlanul javult. Az ágazat komplex jövedelemzörségi mutatója az 1985. évi 8 százalékról 10—11 százalékra emelkedett és ezzel már újra versenyképes a feldolgozóipar átlagával. A fatermékek konvertibilisexport-növelése terén 1986-ban az ágazat különösen kiemelkedő eredményekről adhat számot. Az export forintban 24 százalékkal, dollárban 35 százalékkal nőtt. Ebből mintegy 15 százalék a mennyiségi növekedés. Az exporton belül a továbbfeldolgozott termékek exportja 52 százalékkal nőtt. A jövő erdőtelepítéseiben 80 százalékot az elsődlegesen termelési rendeltetésű erdőknek száunk.

Az erdészet 20 éves, 2000-ig szóló tervkonfecióját

1982-ben, az akadémiai ülés keretében tárgyaltuk meg. Ebben a tervben, öt év átlagában 220—280 ezer hektár, ötévenként 50—55 ezer hektár erdősítést határoztunk meg. 1990-ig az időarányos erdősítés pénz hiányában csupán 70—75 százalékbán valósulhat meg. A racionális földhasznosítás keretében, a közelmúltban előkészítettünk egy dinamikusabb, gazdasági célú erdőtelepítési programot, amely viszonylag rövid távon (25—30 éven belül), az ország faönellátásának mértékét tartósan és biztonságosan 2030-ig, 75—85 százalék között tudja biztosítani. Az a javaslat, hogy 1990—2000 között évi 15 ezer hektár körüli telepítés valósuljon meg.

A jelen erdeinek termelőképessége a kutatás és oktatás eredményeinek gyakorlati alkalmazásán alapul. A kutatás és oktatás eredményeinek beépítése a gyakorlati munkákba folyamatos, ezért arra mind az irányítás, mind a végrehajtás munkájában, folyamatosan számítunk.

A jövőbeni gazdasági előny és a műszaki fejlesztés folyamatos fenntartása miatt *dinamikus exportpolitikát kell követni*. Az export szerkezetében növelni kell a magasabb készülségi fokú termékeket. Ehhez a termelők részéről rugalmas és sokrétű termékszerkezet, a kereskedelem részéről fokozott marketingmunka szükséges.

A jövő erdőgazdálkodásában két irányzat folyamatos vizsgálata szükséges. Az egyik irányzat az egész Európára jellemző, fokozódó erdőkárak, a rosszabbodó természeti és környezeti feltételek következtében a hozamok stagnálásával számol, míg a másik irányzat a fatermesztés ma ismert növekedési paramétereit tartja ismételtetőnek. A két irányzat lekövetésétől függetlenül, termeléspolitikai stratégiánkban a növekedést *kétséget kizáróan a fahasznosítás javítására* építhetjük. A *favertikumban* növelni kell a készülségi fokot és javítani kell a *fahasznosítási arányt*. A készülségi fok exportcélú fejlesztése tőkés valutatömeg-növekedést eredményez, a fahasznosítás, a lemezipari termékek, az energiacélú apríték termelése és a biobrikettgyártás útján, magasabb árbevételt eredményez.

Az erdészet előtt nincs más út, mint hogy tovább erősítjük a hosszú távú társadalmi érdekeket képviselő erdőtervezés és erdőfelügyelet szerepét és a közgazdasági szabályozókat folyamatosan alakítjuk az erdő teljesítőképességének és az erdőgazdálkodás jövedelemtermelő, hatékonyságnövelő képességének fenntartása, bővítése érdekében.